

MEKAN TASARIMINDA DEĞİŞEN ÖLÇEK ANLAYIŞI VE YOK-YERLER İLE İLİŞKİSİ

Yrd. Doç. Özge KANDEMİR*
Arş. Gör. Tuğba LEVENT KASAP**

ÖZET

Ölçek, temelde insan ile dünya arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir kavram olarak açığa çıkmıştır. Kavram özünde Lahoud (2012)'un ifadesiyle “niteliksel olarak belirleyici olan şey’ler arasında, ilişki kurma kapasitesi olan bir tür çerçeve oluşturmaktadır”. Buna karşın , tarihi süreçte algılanma biçiminde değişim gösteren ölçek, birey ve endüstri arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde kullanılır hale gelmiştir. Bu çerçevede ele alınan çalışma, ölçek kavramına ilişkin değişen yaklaşım biçiminin ve sonuçlarının ortaya konulmasını amaçlamaktadır. Burada “Yok-Yerler” ölçek kavramının algılanış biçiminde yaşanan değişimin en görünür sonuçlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Temel hedef, tasarım eğitiminde çoğunlukla teorik sorgulamalarının ihmal edildiği ölçek kavramının gerçekte ne olduğunun ve de ne olmaması gerektiğinin ortaya konulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Ölçek Kavramı, Mekân Tasarımı, Yer, Mekan, Yok Yerler

---

*Anadolu Üniversitesi, Mimarlık Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Eskişehir, 26555
ozgekandemir@anadolu.edu.tr

**Anadolu Üniversitesi, Mimarlık Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Eskişehir, 26555
tugba_levent@anadolu.edu.tr

CHANGING COMPREHENSION OF SCALE IN SPATIAL DESIGN AND ITS RELATIONSHIP WITH NON-PLACE

Asist. Prof. Özge KANDEMİR*

Res. Assist. Tuğba LEVENT KASAP**

ABSTRACT

Scale has fundamentally come out as a concept aimed at determining the relation between human and the world. As Lahoud (2012) expressed, “the concept essentially makes a kind of framework that can get in contact with the things which are qualitatively indicative”. However, scale, which has been differently perceived in historical process, has become to be used to determine the relations between individual and industry. In this framework, the study aims to expose the changing approaches and the results related the scale concept. In there, “Non-Places” are assessed as most clear results of this change. At the scope this study, the main aim is to reveal what the scale concept is and has not to be, which has been neglected theoretically.

Keywords: *Concept of Scale, Spatial Design, Place, Space, Non-Places*

---

*Anadolu University, Faculty of Architecture Design, Department of Interior, Eskişehir, 26555
ozgekandemir@anadolu.edu.tr

**Anadolu University, Faculty of Architecture Design, Department of Interior, Eskişehir, 26555
tugba_levent@anadolu.edu.tr

GİRİŞ

Ele alınan çalışmanın amacı öncelikle, günümüzün halen modern, baskın kapitalist ve giderek küreselleşen dünyasında, mekan tasarımının artan oranda teknik ön kabuller ve genellemelerle temellenen sezgiselliğe ve görselliğe dayanan bir yaklaşımla ele alınır hale geldiğine dikkat çekmektir. Bilinmelidir ki bu durum görme vision dışında diğer tüm duyuların öneminin zayıflatılmasına; insana-çevreye yönelik verileri ve ilişkileri kapsayan bağlamdan kopuk oluşumların yaratılmasına neden olmaktadır.

Lefebvre'nin ifadesiyle nesnelere yansıtıcı ve şaşırtıcı bir soyutlamaya indirgeyen bu görsellik, bilimsel soyutlamayla ve analitik –dolayısıyla da, indirmeci –yöntemlerle örtüşmekte (Lefebvre, 2014, s.305) olup, insana ve yere ilişkin bağlamsal öğelerle ilişkiye girmeyen, sadece bilimsel düşünceye ve teknolojik gelişmelere dayanan oluşumların açığa çıkmasına neden olmaktadır. “Non-Places” “Yok-Yerler” olarak nitelendirilen bu oluşumlar; standardize, anonim, uluslararası tasarım yaklaşımının somutlaştığı örnekler olarak değerlendirilmektedir. Bu örneklerin zaman zaman kullanıcı ve yaratıcısı olduğumuz fiziksel çevrede giderek azaltılması ya da yapısının nicelikten niteliğe doğru dönüştürülmesinin yollarının aranması günümüzün temel hayati ihtiyacı olarak görülmektedir.

Bu noktada “Ölçek” kavramının günümüzde özünün gerektirdiği biçimde tasarlama eylemine dahil edilmesinin, fiziksel çevrede görünen bu sorunları çözmede güçlü bir araç haline dönüşebileceği düşünülmektedir. Fakat günümüzde sayısal, ampirik verilerle oluşan algılanış biçimi, ölçek kavramının yeni/yeniden sorgulanmasını gerekli hale getirmektedir. Bu noktada ölçek hem sorunun hem de çözümün parçası olarak görülmektedir.

Bu bağlamda ele alınan çalışmada ilk olarak ölçek kavramına yönelik yapılan literatür taramalarından elde edilen genel veriler, günümüz baskın ölçek kavrayışını ortaya koymaya yönelik aktarılacaktır. Ardından ölçek kavramının özüne, varoluş amacına yönelik sorgulamalara yer verilerek elde edilen çıkarımlar ortaya konulacaktır. Ölçek kavramına yönelik verilerin ve değerlendirmelerin hem tasarımcılar hem de mekan tasarımı eğitimi içinde olan öğrenciler ve akademisyenler için eleştirel bir düşünme ortamı yaratması hedeflenmektedir.

Bu amaç doğrultusunda “Yok-Yerler” kavramı ve oluşumları ölçek kavramının ele alınışıyla ilişkili yaşanan sorunların görünür, somut halleri olarak incelenecektir. Günümüz yaşam biçimlerinin sembolleri haline gelen “Yok-Yerlerin” doğmasına ortam yaratan koşullara yer verilerek, bu koşullar Modernleşme, Kapitalizm, Küreselleşme etkileşiminde değerlendirilecektir. Yok-Yerlere yönelik sorgulamalar, yer ve mekan kavramlarına yönelik açılımlar ışığında gerçekleştirilip, bu mekanların sahip oldukları ve olmadıkları özellikler aktarılmaya çalışılacaktır. Daha sonra algılanış ve ele alınış biçiminde değişim gösteren ölçek kavramının, Yok-yerler ile ilişkisi irdelenerek, ölçek kavramının özüne yönelik açılımlar günümüz sorunlarına çözüm yakalama çabasında ortaya konulacaktır.

2. DEĞİŞEN ÖLÇEK KAVRAMI ANLAYIŞI

Genel olarak ölçek kavramının literatürde çoklu anlam ve uygulamalara sahip olduğu görülmektedir. Bu durum ise basitçe, ölçek kavramının bağlama bağlı olarak, çeşitli koşullara doğru şekilde uyduğu anlamına gelmektedir. Schnieder (2002), ölçeği zaman ya da mekân tarafından endekslenen değişkenlere göre göreceli bir kapsam olarak tanımlamıştır (akt, Burger & Todd, 2006, s. 251). Epistemolojik olarak ise, ölçek kavramı, “güç” power ve “mekân” space hakkındaki bilgilerimize yakından bağlı olabilmektedir. Ve bir kavram olarak, ölçek, hem sosyo-kültürel hem de tarihsel olarak farklı bağlamlarla ilişkilenebilmektedir (Jones K. T., 1998, s. 28).

Gibson, Ostrom & Toh-Kyeong (1998, s. 6), ölçek kavramını ‘bir olguyu ölçmek için’ her türlü çabada kullanılan temel unsur olarak nitelendirmektedir. Gibson, Ostrom & Toh-Kyeong’a göre tüm bilim adamları tarafından kullanılan en belirgin üç ölçek türü ise, mekân, zaman ve niceliktir. Bu üç ölçek türüne verilen göreceli önem, disiplinler arasında değişmektedir. Mekân, coğrafyada kullanılan ve ekolojide en belirgin olan ölçek türüdür. Zaman, statik analizleri dinamik analizlerden ayırmak için disiplinler arasında daha yaygın olarak kullanılır. Niceliksel ölçekler tüm sosyal bilimlerde önemlidir; Örneğin, aktörlerin sayısı, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyolojide çok önemli bir teorik değişkendir. Bu üç ölçek türüne ek olarak, birçok önemli kavramsal ölçek, sosyal bilimciler tarafından kullanılmaktadır.

Martson (2005), genel olarak yaygın bir biçimde kullanılan baskın ölçek teorisinin, dört kavramsal kusuru sürdüren dikey ve hiyerarşik bir model olduğunu ifade etmektedir. Bunlar ise:

- (1) Bu teori, “boyut” size olarak ölçek ve “seviye” level olarak ölçek arasında desteklenemez bir ayırım yaratmakta,
- (2) Makro-mikro veya yerel-global ikililiklerin savunulamaz bir setini kurmakta,
- (3) Olayları, nesnelere ve süreçleri sınırlı ölçekli araçlara ayıran bir mekânsal-bilimsel “grid epistemolojisi” oluşturmakta,
- (4) Haraway (1991)’in “tanrısal-hile” olarak adlandırdığı, metodolojik gösterişçilik üzerine dayanmaktadır (akt. Moore, 2008, s. 206).

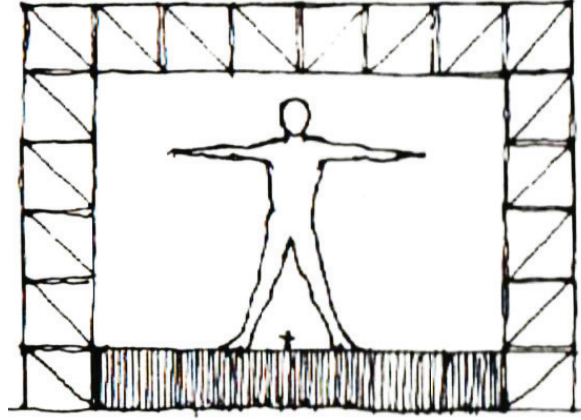
Mekân tasarımı özelinde ise ölçek kavramının nitelik ve niceliğe yönelik açılımlar içeren bütünlük bir kavram olduğu görülmektedir. Temelde de Lefebvre’nin ifadesiyle, niteliksel olanın niceliksel olandan doğduğu (ve de tersi) bilinmektedir (Lefebvre, 2016. s. 373.) Fakat günümüzde bu kavramın bütüncül bir biçimde algılanarak değerlendirilmediği dikkat çekmektedir. Özellikle mimarlık, sanat ve tasarım alanlarında sıklıkla karşılaşılan bu terimin, günümüzde görünen niceliksel açılımlarının yanında var olan niteliksel anlamlarının da sorgulanması temel bir gereklilik haline gelmiştir.

Bu çerçevede ölçeğin genellikle tarihsel ve kavramsal olarak göz ardı edildiğini ifade eden Lahoud (2012, s. 25), ele alınışının felsefe ve mimarlık gibi alanlarında yetersiz kaldığına dikkat çekmektedir. Lahoud’un ifadesiyle ‘ölçek, aynı zamanda örtülü bir kayıt gibi garip bir biçimde her yerde bulunurken, kendi başına doğru bir biçimde nadiren açıklanmaktadır’. Weber &

Vosskoetter (2008, s. 220) ise, ölçeğin, mimarlıkla ilişkili alanlarda yaygın olarak kullanılan bir terim iken, kavramın düşünsel yanıyla ilgili çok az sayıda ampirik araştırma gerçekleştirildiğini dile getirmektedir.

Genel olarak Lahoud (2012, s. 8) ölçek kavramının Rönesans'tan buyana:

“İnsandan dünyaya oranın yayılımına ve insanı, bütün dünyevi şeylerin doğru ölçüsü olarak kurmaya rehberlik eden hümanist bir kavram” olduğunu dile getirmektedir.

Görsel 1. İnsan-Mekan ilişkisinin Belirlenmesinde "Ölçek"

Bu çerçevede Görsel 1'de Unwin, Ölçek aracılığıyla insan-mekan ilişkisinin farklı şekillerde kurgulanabileceğine dile getirmiştir. Bu çizim oldukça küçük bir sahnede duran bir adamı göstermektedir. Ancak burada bu adamın yalnızca sahne dekorunun bir parçası olduğu ve sahnedeki erkeğin gerçekte bu dekorun bacakları arasında kalan noktayı oluşturduğu ifade edilirse, sahne boyutunun algılanış biçimi çarpıcı bir biçimde değiştirilecektir (Unwin, 1997, s.34). Bu durum ise ölçeği, onu hümanist bir kavram olarak nitelendiren Lahoud'un söylemine paralel olarak, insandan yola çıkarak insanın mekanla olan ilişkisinin belirlenmesinde ana mimari öğe haline getirdiği görülmektedir.

Fakat 19. yüzyılda ölçek, birey ve seriler arasında veya ideal ile nüfus arasındaki ilişkide belirgin bir dönüşüm geçirmiştir. İnsan ölçeği kavramının kademeli olarak dönüşümü, işgücündeki hareketliliğin verimliliği ile ilgili soruların bilimsel bir paradigma ile ele alınmaya başladığı 19. yüzyılın ortalarında sanayileşme süreçleri ve bununla ilişkili işbölümleri ile ayrılmaz bir hal almıştır. Dahası, bu dönemde vücut istatistiksel bir proje çerçevesinde oluşturulmaya başlanmıştır. Ergonomi ve onun kitlesel üretimle olan ilişkisi, orantı fikrinde bir uzantı ortaya koymuştur: ... burada orantı, bir nüfustan alınan ortalamayla ilişkili hale getirilmiştir. Ortaya çıkan şey ise, seriler ve kişi arasındaki ilişki olup, burada birinin 'ideal ölçüsüne', tümü kapsayan istatistiksel bir bant genişliği oluşturmak için yoğunlaşmaktadır.

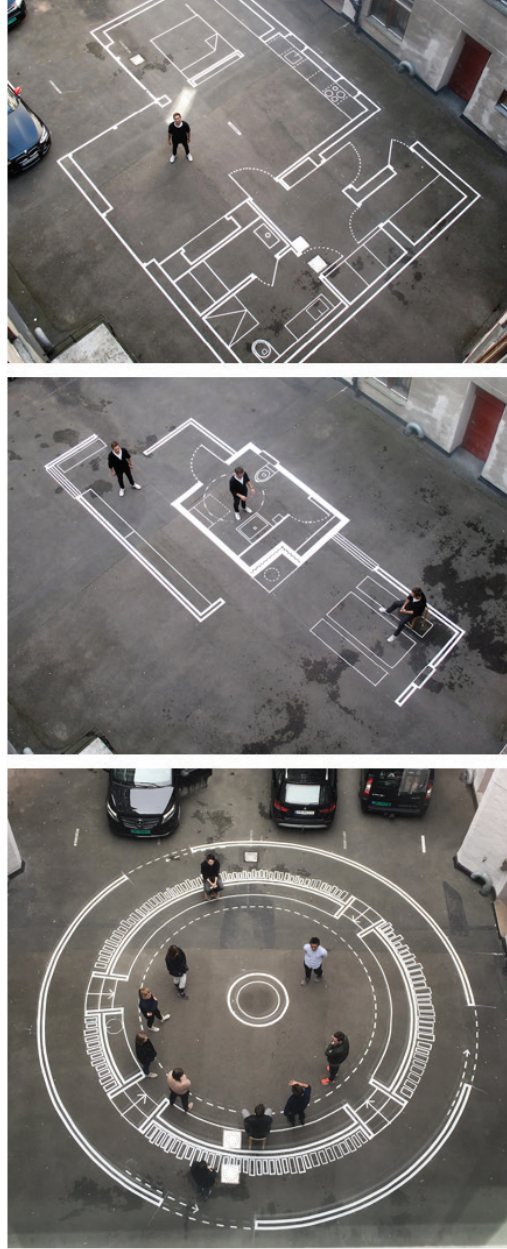
Ölçek kavramının ele alınışında yaşanan bu değişim süreciyle birlikte, kavrama yönelik günümüzde ele alınan çalışmalarda: teoride ve uygulamada kavramın niceliksel yönlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Örneğin, teorik açıdan Sözen ve Tanyeli'nin Sanat Kavram ve Te-

rimleri Sözlüğü'nde Ölçeğin, "proje çiziminde kullanılan küçültme oranı" olarak tanımlanırken, gerçekleştirilecek bir yapı ya da nesnenin projesinin teknik resim kurallarına uygun olarak, ancak belirli bir ölçekte yapılabildiği ifade edilmektedir (Sözen & Tanyeli, 2011, s. 233). Hasol ise, Ölçek kavramını, bir harita ya da çizimde görülen uzunluklarla, bunların imlediği gerçek uzunluklar arasındaki oran olarak betimlemiştir (Hasol, 2005, s. 349). Benzer bir çerçevede Unwin (1997, s.34), mimari bir unsur olarak ölçeğin , görelî boyutlarla ilgili olduğunu ifade etmiştir. Bir harita veya çizim üzerindeki bir ölçek, gerçekte üzerinde gösterilen şeylerin boyutunu göstermektedir. 1: 100'de yapılan resimde, aslında bir metre genişliğinde bir kapı, bir santimetre genişliğinde gösterilebilmektedir.

Dodsworth ise, ölçeğin teknik çizimdeki yerini , çizimdeki belli bir ölçünün gerçekte neye karşılık geldiğini belirten bir araç olarak açıklamıştır (Dodsworth, 2012, s. 52). Ching'in deyişimiyle ölçek, genel olarak herhangi bir şeyin boyutuyla veya referans olarak alınan bir standart ile kıyaslanmasını gerektirirken (Ching, 2002, s. 278); bir şeyin göreceli olarak ne kadar küçük veya ne kadar büyük olduğunu düşündürmektedir. Ölçeği saptayabilmek için, boyutlarını bildiğimiz bir şeyle kıyaslama olanağının olması gerekir. Başka şeylerin ne kadar küçük veya büyük olduğunu belirlemek için çoğunlukla insan imgesi kullanılmaktadır (Ching, 2003, s. 65).

Bu noktada ölçek kavramı mekanik, görsel ve insan ölçeği olarak ayrışmakta, farklı tanımlar içermektedir. Mekanik ölçek, bir nesnenin fiziksel boyutunun standart ölçüm sistemlerine uygun olarak hesaplanmasına; görsel ölçek, bir nesnenin çevresindeki nesnelere kıyaslanarak büyüklüğünün tespit edilmesine; insan ölçeği de, bir şeyin bize verdiği büyüklük hissine karşılık gelmektedir (Ching, 2004, s. 136-138).

Roth ise, ölçek kavramını "ortalama insan boyutuna göre bir yapının büyüklüğüne onun ölçeği denir" ifadesiyle tanımlarken (Roth, 2006, 99), Pile de, ölçeğin genellikle tasarım ve mimarlıkta boyutla ilgili ifadeleri tanımlayabilmek için kullanıldığını dile getirmiştir (Pile, 2004, s. 60). Ambrose, Harris ve Stone ise, mimarlık -tasarım alanları için ölçeğin, farklı boyutlardaki öğeler arasında karşılaştırma yapmayı sağlayan bir yöntem olduğunu ifade eder. (Ambrose, Harris , & Stone, 2010, s. 201).

Görsel 2. Mekân Tasarımında Ölçek

Jones ise ölçeği, gerçek-göreceli büyüklük ve görsel ağırlıkla ilişkili olduğunu belirtmiştir (Jones L. M., 2014, s. 58). Bu çerçevede Görsel 2, insan-donatı-mekan boyutlarının değerlendirilerek ortaya konulmasına yönelik ele alınan bir ölçek uygulaması olup, temelde boyutlara dayalı niceliksel ölçek anlayış biçiminin doğurduğu tasarım stüdyosu uygulama örneklerinden biri olarak açığa çıkmaktadır.

Buna karşın Ching (2004, s. 139), bir iç mekânda ölçek sorununun sadece bir dizi ilişkiyle sınırlı olmadığını, iç mekân öğelerinin, eşzamanlı olarak mekânın bütünüyle, birbirleriyle ve

mekânı kullanan insanlarla da ilişki halinde olduğunu dile getirmiştir. Weber & Vosskoetter (2008, s. 220) ise, ölçeği genel olarak bir binanın algılanmış veya görünür büyüklüğü olarak tanımlamış, mimari ölçeğin etkisinin genellikle üç farklı kavramla bağlantılı olarak analiz edildiği belirtmiştir: insan büyüklüğü ile ilgili olan “insan ölçeği; binanın bağlamıyla ilgili olan “Bağlamsal” ya da “dış ölçek” ve bir binanın mimari öğeleriyle bütününe ilişkisi olan “iç ölçek”tir. Ölçek, mimarlık alanında yaygın olarak kullanılan bir terim iken, az sayıda açığa çıkarılmış ampirik araştırmalar, bunu bir nosyon olarak ele almaktadır.

Tüm bu açılım ve tanımlamalara yönelik olarak Lahoud (2012, s. 6) çok az sayıda çalışmanın ölçek kavramının tanımlanmasında faydalı girişimler sağladığına ve genellikle de kavramsal farklılıkların birbirine karıştırıldığına değinerek, ölçeğin kapsamı, seviyesi ve hiyerarşisi nin aynı anda belirtildiğine dikkat çekmektedir. Oysa ölçek: ‘şeyler’ things, ‘olaylar’ events ve bunların çevrelerinde oluşan ‘bilgi’ knowledge arasında ilişki kurmaya yönelik olup, bu yüzden, her zaman ontolojik (bknz. varoluşsal) ve epistemolojik (bknz. bilimsel) veriler arasında çalışmaktadır (Lahoud, 2012, s. 25). Bu noktada Lahoud’un ifadesiyle:

“Ölçek, bir tür çerçeve olup; şeyler (bir olay ile açıklaması) arasında ilişki kurma kapasitesine sahiptir. Ölçek nitelik yoluyla objektif olarak belirlenebilmektedir”.

Bu çerçevede ölçek kavramının sadece niceliğe dayalı bir kavram olmadığı, bir şeyin başka bir şeyle olan “yaşamsal ilişkisinin belirlemesi”nde ve öğelerin “bir araya getirilmesi”nde niteliksel açımlarıyla da var olup bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiği açığa çıkmaktadır.

Lahoud (2012, s. 107)’un deyiimiyle ölçekler, karışık hiyerarşiler ve dağınık ağlar içerisinde ilişkisel olarak gelişmektedir. Herhangi bir coğrafi ölçeğin anlamı... yukarı, aşağı ve yan bağlantılar doğrultusunda sadece ilişkisel olarak kavranabilir. Her bir coğrafi ölçek, dikey olarak ‘gerilmiş’ ve yatay olarak ‘dağınık’ sosyo-mekânsal süreçler, ilişkiler ve karşılıklı bağımlılıkların geniş ilişkiler ağı içerisinde oluşturulmaktadır. Bu yapıyla ölçek yalnızca bir plastik, iç içe geçmiş, ilişkisel ve dağınık bir süreç olmayıp, aynı zamanda tüm yönlerde bağlantıları tek seferde oluşturabilmektedir. Bu noktada Burger & Todd (2006, s. 251)’un ifadesiyle ölçek, verilerin özellikleri ile bu verilerin yorumlarının çözülmesi arasındaki ilişkide önemli hale gelmektedir.

Buna karşın, genel olarak yaygın bir biçimde kullanılan tanımlardan açığa çıkarıldığı üzere ölçek kavramının; mimarlık, iç mimarlık ve diğer tasarım alanlarında öğelerin birbiri ile niceliksel olarak kıyaslanmasını, karşılaştırılmasını ve ilişki kurulmasını sağlayan araçlardan biri olarak ortaya konulduğu görülmektedir.

Ancak günümüz küresel dünyasında bu terimin yalnızca niceliksel açımları ile tasarım alanlarında değerlendirilmeye çalışılmasının, özellikle mekânlarda, sosyal, psikolojik ve kimliksel özelliklerin eksikliğine yol açan sonuçların doğmasına katkıda bulunduğu görülmektedir. Bu sonuçlar ele alınan çalışma kapsamında Yok-Yerler kavramı üzerinden incelenerek ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede Yok-Yerlerin doğmasına neden olan bağlamsal faktörlerin Modernleşme, Küreselleşme ve Kapitalizm etileşiminde değerlendirilmesi önemli bulunmaktadır.

3. MODERNLEŞME - KÜRESELLEŞME - KAPİTALİZM ETKİLEŞİMİNDE MEKÂN

Düzen, birlik, bütünlük, kesinlik, açıklık, nesnellik, rasyonalizasyon, evrensel gerçeklik temellerine dayanan modern düşünce “dünyayı” bir bütün olarak görme” çerçevesinde “tek bir dünya kültürü” yaratma eğilimi göstermektedir (Kandemir, 2011, s. 40). Harland’ın ifadesiyle Modern akıl, evrenselciliği, birlik ve bütünlüğü, aynı kuralların her yerde geçerli olduğu görüşünü de beraberinde getirmektedir. Akıl yürütmenin ülkeden ülkeye, kültürden kültüre ve farklı tarihsel dönemler boyunca temelde aynı kaldığını varsayılmaktadır (Harland,1987, Rosenau, 1998, s. s.208).

Tourainée göre, Modernlik yaklaşımı, akılcılığın bilimsel türden bir kanıtlamaya dayanmayan ve geleneksel olarak adlandırılan toplumsal bağlar, duygular, görenek ve inançların yıkımını gerektirmekte olup, burada “akıl” yalnızca bilimsel ve teknik etkinliği yönetmekle kalmayıp, insanların ve nesnelere yönetimini de elinde tutmaktadır (Touraine,1995, s. s. 24-25). Bu nesnelere başında ise toplumsal yaşamın sürdüğü fiziksel çevrenin ve bu çevrenin yapı taşı olan mekânların geldiği kaçınılmaz bir biçimde gözlenmektedir.

Lefebvre’nin ifadesiyle felsefeden kopmuş bir bilimin (ve bilimselliğinin) yandaşı olan ve kendilerini elzem ve de yeterli kabul eden modern anlamda matematikçiler mekanı (ve zamanı) ele geçirmiş, burayı kendi alanları yapmışlardır. Ancak paradoksal bir biçimde mekanlarla birlikte bir belirsizlik icat etmişlerdir: öklidçi olmayan mekanlar, eğimli mekanlar, x boyutlu ve hatta sonsuz boyutlu mekanlar, konfigürasyon mekanları, soyut mekanlar, bir deformasyon ya da dönüşümle tanımlanan mekanlar, topoloji vb. Çok genel ve çok uzmanlaşmış olan bu matematiksel dil, bu sayısız mekanı kesin bir şekilde ayırt edip sınıflandırmıştır. Burada Matematik ile (fiziksel, toplumsal) gerçek arasındaki ilişki, kendi doğallığında ortaya çıkan bir şey olmayıp, aralarında bir uçurum açılmaya başlamıştır (Lefebvre, 2014, s.34).

Bu noktada On sekizinci yüzyılda başlayan modernleşme, temelde daha önce eşi görülmemiş bir biçimde çevreyi denetlemeyi ve yeniden biçimlendirmeyi olası bir duruma getiren bilimsel ve mühendislikle ilgili bilgilerin genişlemesinin ve büyümesinin bir ürünü (Huntington, 2004, s. s.89) iken; kapitalist düzenle birlikte toplumsal hayatın ve yaşam çevrelerinin daha önce tarihte görülmemiş bir hız ve ölçekte değiştirilmesine, geçmişten günümüze soyut-somut tüm verilerinin göz ardı edilerek, nicelleşmelerine neden olduğu görülmektedir. Nicelleşme ise en temelde mekânın yer ile olan ilişkisinin kopmasının sonucu olan Yok-yerlerin açığa çıkmasına ortam hazırlamıştır.

Kapitalist örgütlenme ve sermaye, diğer her şey gibi mekânı da karlılığını maksimize edecek bir araç olarak görmekte, araçsallaşan mekân, diğer tüm özellikleri göz ardı edilerek, ekonomik rasyonelitenin mantığı çerçevesinde altyapıya indirgenip, nesnelleşmektedir. Nesnelleşen mekân, “büyüklük”, “hız”, “verimlilik”, “miktar” olarak tanımlanan niceliksel değerler ile ifade edilmektedir. Böylelikle toplumsal, kültürel ve coğrafi pek çok mekânsal değer göz ardı edilerek sadece kapitalist ekonominin kendine özgü koşulları içinde belirlenen ve nesnelleşen bir mekân

anlayışı toplumsal pratiklere hakim olmaktadır (Yırtıcı, 2009, s. 12).

Bauman (2010, s. 24)'in ifadesiyle de bundan böyle “mekânı örgütleyen” şeyler: teknik kapasite, tekniğin eylem hızı ve kullanım maliyeti haline gelmiştir. “Bu tür tekniklerin yansıttığı mekân ise kökten farklıdır: Tanrı kerameti değil, inşa edilmiştir; doğal değil, yapaydır; wetware’le dolayimsız ilişkide değil, hardware dolayımıdır; kamulaştırılmamış, rasyonelleştirilmiştir; yerel değil, ulusaldır. İnşa edilmiş modern mekân; sert, katı, kalıcı ve müzakere edilemezdir. Eti çelik ve çimentodan, damarları demiryolu ve otoyol ağlarından oluşacaktır.

Bu bağlamda Modernleşme ve Kapitalizm etkileşiminde günümüzde açığa çıkan, daha doğru bir ifadeyle yaratılan mekânın, senkronik ve diakronik olarak zaman kavramı ve bu kavramın barındırdığı soyut-somut değerlerle olan ilişkisini giderek kaybettiği ya da yeni bir zaman-mekân anlayışı, başka bir ifadeyle de yeni değerler sistemi kazanır hale geldiği görülmektedir.

Yerin zamanla olan günümüz ilişkisinin etkilerini, iletişim ve bilgi teknolojilerinin hız kazandığı günümüz küresel dünyasında açıkça görebilmenin mümkün olduğunu dile getiren Auge, küreselleşmenin yeni bir zaman-mekân anlayışı yarattığını vurgularken, ... yerin modern öncesi dönemde, belirlenmiş sınırlar içindeki toplumsal ilişkileri kapsadığına dikkat çekmiştir (Auge, 2016, s. 16). Buna karşın yerin zamanla ve toplumsal etkileşimlerle olan ilişkisini aktaran yazısında Simmel, mekânın, günümüzde toplumsal örgütlenmeden koparılması nedeniyle giderek önemini yitirme eğiliminde olduğunu vurgulamıştır (akt. Urry, 1998, s. 20).

Bu yeni yapılanmanın maddi ifadelerinin ise gerçekte var olmayan yerler olup, Marc Auge (1997)'nin söylemiyle “Yok Yerler” “Non-Places” ya da Shields (2003)'in ifadesiyle “Yersiz Mekânlar” “Non-Place Spaces” olarak nitelendirildikleri görülmektedir. Ele alınan çalışmada Yok-Yerler söylemi, ölçek kavramın günümüzdeki algılanışının sorgulanmasına ve bu algının ne yönde değişmesi gerektiğine ilişkin özün anlaşılır kılınmasında araç olarak değerlendirilmektedir.

Bu doğrultuda öncelikle sürekli bir biçimde karşımıza çıkan ve dilimize pelesenk hale gelen mekân ve yer kavramlarının ve aralarındaki ilişkinin anlaşılır kılınması önemli bulunmaktadır. Bu doğrultuda mekân üzerinden yer kavramının, yer üzerinden de mekân kavramının sorgulanarak ortaya konulması amaçlanarak, bu kavramlar birlikte incelenecektir. Bir tamlama haline gelen “Yok-Yerler” özellikleri ve ölçek kavramıyla ilişkileri ve/veya ilişkisizlikleri bu temelle aktararak değerlendirilecektir.

4. YERSİZ MEKÂNLAR

Genellikle mekân, alan, konum sözcükleri ile eş anlamlı olarak kullanılan “yer” kavramı, özünde bu sözcüklerden farklı anlamlar barındırmaktadır. Örneğin Platon, “mekân”ın tanımını ‘bir form, belirli yerlerin bir metrisi’ şeklinde yapmış ve tersine “yer”in ‘tam olarak belirli olmayan’ olduğuna dikkat çekmiştir (Platon’dan aktaran Auge, 2016, s. 10). Petzet (2009, s. 66) ise, yer kavramını Latince’de locus ya da Yunan dilinde bir lokasyon ya da yerleşim anlamında belirli bir yere karşılık gelen topos ile eşleştirmiştir.

Tuan (1979, s. 387) yer”i, bir insanın istek ve deneyimlerini somutlaştıran olarak ifade ederken, Norberg-Schulz, “yer”in, var olmanın ayrılmaz bir parçası olup, bireyin ruhunu ve özünü yansıtan mekânlara karşılık geldiğini dile getirmiştir (Norberg-Schulz, 1980, s. 6). Heidegger ise yer kavramını, ikamet etmek ve inşa etmek kavramları üzerinden açıklamıştır. Heidegger’a göre “yer”, sahipleri tarafından inşa edilmiş binanın, ikamet etme biçimleri ile yeniden düzenlenmesi ile var olan, başka bir deyişle kullanıcısı ve topografik özellikleri ile ikamet etmeye elverişli hale getirilmiş olandır (Norberg-Schulz, 1980, s. 10).

Bu noktada Worthington (1998, s. 178), “mimarların mekânları, insanların da yerleri yarattığını” belirtmiştir. Bu bağlamda Benjamin (1995)’in mekân ve yer kavramının barındırdığı bilgiyi türlerle ayırması ise dikkat çekicidir. Benjamin’e göre, uzakların bilgisi—mekânsal bir bilgi, insanın içerisinde bulunduğu yere ilişkin bilgi ise geleneğe dair zamansal bir bilgidir (akt. Sevim, 2010, s.513-514).

“Yer” kelimesi ile neyi ifade ediyoruz? Sorusuna Norberg-Schulz (1980) maddi varlığı, şekli, dokusu ve rengi olan somut nesnelere oluşmuş bir bütünü ifade ediyoruz yanıtını vermiştir. Schulz’a göre tüm bu oluşumlar birleştiğinde yerin özünü oluşturan “çevresel nitelikleri” belirlemektedir. Genel olarak yer, bu tür bir nitelik ya da “atmosfer” olarak tanımlanmaktadır. Bu yüzden bir yer, niteliksel “bütün” bir olgu olup, somut doğası gözden kaçırılmadan, mekânsal ilişkiler gibi bileşenlere indirgenmemektedir. Bu bağlamda Schulz, yerel koşullar çerçevesinde yerin, özel bir kişiliğe, kimliğe, karaktere ve “ruh”a sahip olduğunu ve bunların somut “niteliksel” terimler ile tanımlanabileceğini belirtmektedir.

Buna karşın Modernleşme-Küreselleşme-Kapitalizm etkisinde günümüzde açığa çıkan ve içerisinde yaşadığımız fiziksel çevreyi yeni ve yeniden tanımlayan öğelerin niceliksel değerlerle kurgulanır hale geldiği görülmektedir. Niceliğe yüklenen değerlerin artması, niteliğe yönelik duyulması gereken kaygıların azalmasına neden olmaktadır. Oysaki ağırlıklarında dengede kalması gereken bu iki değer, çoğu zaman nicelik yönünde yükseliş gösterdiği fark edilmelidir. Bu eğilim tüm ölçeğiyle sosyo-kültürel yaşantımızı ve onun fiziksel olarak görünür hale geldiği fiziksel çevreyi köklü değişimlere sürüklemektedir.

Yırtıcı’nın ifadesiyle Modernizm ve Kapitalizmin etkisinde ortaya çıkan tüketim kültürü ve tarihin yaşanma sürecinin hızlanması somut olarak çok büyük değişimlere yol açmış, bu durum kentsel yığılmalar, topluluğun bir yerden bir yere aktarımı ve belki de en önemlisi geleneksel anlamıyla “yer” kavramının karşısına “yok-yerler” olarak tanımlanacak bir mekân duygusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur (Yırtıcı, 2009, s. 166).

Bu noktada Shields (2003, s. 33-34), mimari terimlerde küreselleşmenin, ‘Yersiz Mekânlar’ olarak nitelendirilen küreselleştirilmiş jenerik ve markalaştırılmış çevrelere işaret eder hale geldiğini dile getirmiştir. Shields’ e göre standardize bir alt yapı türü oluşturan jenerik tasarım genellikle uluslar arası hava alanı yapılarında olduğu gibi, her yerde tek tip olması nedeniyle sadece kolaylıkla tahmin edilebilen bir yapılanmayı değil, aynı zamanda küreselleştirilmiş ve standardize edilmiş bileşenler ve sistemler için de bir portal oluşturmuştur.

Görsel 3. Yok-Yerler

Auge, “Non-Places” isimli kitabında, yerin üç temel özelliğinden bahsederken “Eğer bir yer, kimlikleyici, ilişkisel ve tarihsel olarak tanımlanamıyorsa bir ‘yok yeri’ tanımlar hale geleceğine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda Auge’nin ifadesiyle:

“Bir yer kimlikleyici, ilişkisel ve tarihsel olmalıdır” (Auge ,2016, s. 74).

Sengupta, Auge’nin ortaya atmış olduğu bu “yok-yer” kavramının, modernizm ve kapitalizmin daha küçük ve eşitlikçi toplulukların yok edilmesi, yüz yüze ve anlamlı ilişkilerin yitirilmesi gibi aşırılıklarını tartışmak için yararlı bir araç olduğunu dile getirmiştir (Sengupta, 2016, s. 261). Bu nedenle temelde Auge’ye göre yeri tanımlayan ya da tanımsız hale getiren özelliklerin farkına varılarak değerlendirilmesi önemli bulunmaktadır. Bu noktada Görsel 3, günümüz modern-küresel-kapitalist kent yaşamında dahil olduğumuz, yeni mekansal oluşumların, kimliksiz, ilişkisiz ve derinliksiz yapılarıyla gerçekte nasıl yok yerler olarak var olduklarını, insanın-mekanın bir araya geldiği kullanım anında ortaya koymaktadır.

Bu noktada yerin kimlikleyici özelliğinin mekânla birey arasında kurulan ilişkinin ana unsurlarından biri olduğu dikkat çekmektedir. Burada bireyin kendi geçmişinin ve gelişimiyle birlikte mekânla kurmuş olduğu bağın önem kazandığı görülmektedir. Auge, yerin kimlikleyici özelliğiyle ilgili olarak: Dört kasabaya aynı uzaklıkta konumlanmış bir süpermarketin mükemmel bir yok-yer olabileceğini, ancak kasabaların gençlerinin orada buluşup orayı bir yer haline getirebileceğini ifade etmiş ve bu örnekle yerle kurulan ilişkinin bireyin deneyimine bağlı olduğunu vurgulamıştır.

Auge, ilişkiselliğin yer ile olan bağlantısının toplumsal ilişkilerden kaynaklanmasına karşılık geldiği görülmektedir. Auge’ye göre antropolojik yer’de ilişkiler önceden belirlenmemiş ve her türlü ilişki tesadüfiliğe bırakılmıştır. Ancak yok yerlerde bu durumdan söz etmek mümkün değildir (Auge, 2016, s. 16). Tüketim odaklı üretilen bu mekânlarda tüm ilişkiler tanımlanmış ve tarihlenmiştir Bu noktada Bala (2008), yok mekânların iki temel özelliğinin var olduğunu ifade etmektedir:

- Birincisi, bu mekânlar her zaman bir amaca yönelik olarak gündeme gelmektedir.

- İkincisi, bu mekânlarda bulunabilmek için bazı kuralları bilmenin gerekliliğidir.

Bu iki özelliğin ortaya çıkma nedeni “yok-yer”lerde mekânın ve işlevlerin mekanik olup doğaçlama yaşama elverişli olmamasıdır. Bu durumun ise tasarımcıya, sonuçlarının aynılaşmaya yol açtığı ciddi sınırlamalar getirdiği görülmektedir. Çünkü mekândaki statik eylemlerin, tasarıma da aktarılması ancak statik bir planlama ile mümkün olabilmektedir.

Ritzer (2011, s. 130), tariflenmiş ilişkilerle ilgili “Toplumun McDonaldlaştırılması” isimli kitabında ise, müşterilerle ilişkilerin klişeleştirilmesi örneğini vermiştir: “McDonald’s, çalışanların müşterilerle ilişkilerinde uymaları gereken bir dizi kural getirmiştir. Örneğin arabayla alışveriş yapılan pencerelerde altı kural vardır:

- (1) Müşteriyi karşıla,
- (2) Siparişi al,
- (3) Siparişi hazırla,
- (4) Siparişi ver,
- (5) Ödemeyi al,
- (6) Müşteriye teşekkür et ve bir sonraki müşteriye de aynı şeyleri yap.

Auge, yerin tarihsellik özelliğini “orada yaşayanlar, bilgi nesnesi olmaları gerekmeyen işaret noktalarını orada tanıyabildikleri ölçüde –yer- daha bir tarihseldir” sözleriyle açıklamaya çalışmış ve antropolojik yeri kaydedilmiş ve simgeleştirilmiş anlamın yeri olarak tanımlamıştır (Auge, 2016, s. 76). Bu noktada Lynch, kentin imgesine yönelik ele aldığı “Image of the City” kitabında bir kentte var olan öğelerin aynı zamanda kentin imgesini oluşturduğunu dile getirmiştir. Kentin anlaşılabilirliğini, okunabilirliğini ve görünürlüğünü sağlayan bu öğeleri ise “yollar” paths, “kenarlar” edges, “bölgeler” districts, “düğüm noktaları” nodes, “işaret öğeleri” landmarks oluşturmaktadır (Lynch, 1960). Dolayısıyla Augenin işaret noktalarını, tarihi süreçte kentin kimliğini oluşturan öğeler olarak da görmek mümkün olabilmektedir.

Yok-yerlerin, yerin özelliklerinin yok ve/veya göz ardı edilmesinden kaynaklandığı görülmektedir. Açığa çıkan ürünler farklı biçimlerde görünür olsa da temelde hep yaratılan ilişkisizlik, kimliksizlik, tarihsizlik haline gelmektedir. Bu üç özellik özünde insana ve çevreye ilişkin tüm soyut-somut değerleri içermekte olup, mekân tasarımı aracılığıyla görünür hale gelerek deneyimlenebilmektedir. Bu noktada Lynch (1960, s.1)’in ‘Hiçbir şey tek başına değil, çevresiyle kurduğu ilişki, kendisine biçim veren olaylar dizisi ve geçmiş deneyimlerin hatırası ile deneyimlendirilmektedir’ ifadesi bu noktada hatırlanmaya değer hale gelmektedir.

Oysa ki, Yok-Yerlerde olası kalıcı ve etkili deneyimlerin oluşması güçleşmektedir. Bu nedenle Yok-yerler özünde fiziksel ve algısal olarak geçicidir. Fiziksel olarak kendinden önceki varolan tarihsel köklerle temellenmediği için, anlık açığa çıkıp, anlık olarak yok olabilmektedir. Gerçekte algılanamayan bu mekânlar süpermarketlerde, alışveriş merkezlerinde, havaalanlarında ve günümüzde özellikle konut gibi yaşam çevrelerinde varlık göstermektedir. Bu gibi yerlerde bir

amaç için bulunulur, zaman geçirilir ve o an yaşananlar orada tüketilip, bitirilmektedir.

Bu durumu Bauman (2010, s. 31) da şu şekilde açıklamıştır: “Alışveriş merkezleri öyle düzenlenmiştir ki, insanlar sürekli etrafa bakarak, gözlerini sonsuz sayıda cazip maldan ayırmadan, ama hiçbirinin başında da fazla dikilmeden bir oraya bir buraya gidip gelirler; durup birbirleriyle iki çift laf etmelerine, birbirlerinin yüzüne bakmalarına, tezgâhta sergilenen nesnelere dışında bir şey düşünmelerine, ölçüp biçmelerine ve tartışmalarına (vakitlerini ticari değeri olmayan şeylere harcamalarına) imkân yoktur.

Sonuç olarak Auge, günümüzde dünyada yaşanan hızlı dönüşümün zamansal ve mekânsal aşırılıklar yarattığına dikkat çekmiştir. Bunlar olayların aşırı bolluğu, mekânların aşırı bolluğu, göndermelerin bireyselleşmesidir. Olayların bolluğu ve göndermelerin bireyselleşmesiyle anlatılmaya çalışılan dönem ekonomistlerinin, sosyologların ve tarihçilerin öngöremedikleri olayların çokluğudur. Mekânların aşırılığı ise görüntülendirilmiş ve imgesel göndermelerin çoğalmasında, ulaşım araçlarının şaşırtıcı hızlanışında ve en temelde ölçek değişikliklerinde ifadesini bulmaktadır (Auge, 2016, s. 50).

Bu noktada günümüzde mekân tasarımı eylemini etkileyen ve giderek köklü değişimlere/dönüşümlere uğratan unsurlardan biri olan Ölçek kavramının nasıl algılandığı, buna karşın nasıl ele alınması gerektiğine ilişkin verilerin hatırlanması önemli bulunmaktadır. Farkına varılmalıdır ki Ölçek, bir şeyin başka bir şeyle olan “yaşamsal ilişkisinin belirlemesi”nde ve “bir araya getirilmesi”nde sorgulanması gereken bir kavramdır. Bu çerçevede ölçek kavramı, mekân tasarımı eyleminin özünü oluşturan, tarihi gelişimini, teorik ve teknolojik temelini hatırlatan bir kavram haline gelmektedir.

Bu noktada hatırlanmalıdır ki: Norberg-Schultz (1980, 5)’un ifadesiyle özelde mimarlık, genelde ise mekan tasarımı:

“Varoluşsal mekânın somutlaştırılması olup, somutlaştırma ise, “bir araya getirme” ve nesne kavramları ile açıklanmaktadır. Nesne kelimesi ise aslında bir araya gelmeyi gerektirir ve bir şeyin anlamı neyi bir araya getirdiğinden ibarettir. “Bir nesne dünyayı bir araya getirmektedir”

Yer kavramının yerine, toplumsal mekan kavramını koyduğu görülen Lefebvre’ye göre de: toplumsal mekanın formunu buluşma, bir araya gelme ve kendiliğindenlik oluşturmaktadır. Burada Ne bir araya gelmektedir? Ne bir araya gelmiştir? Mekan içinde olan her şey; kâh doğa tarafından kâh toplum tarafından-kâh bunların işbirliğiyle, kâh çatışmalarıyla-üretilen her şey. Her şey: canlı varlıklar, şeyler, nesnelere, eserler, işaret ve semboller (Lefebvre, 2014, s.125). Bu noktada ölçek kavramının, mekan tasarımında bir yeri varedecek insana ve mekana dair soyut-somut, nicel-nitel verilerin bir araya getirilmesinde temel araçlardan biri olarak değerlendirilmesinin giderek önemli hale geldiği görülmektedir.

Buna karşın son yıllarda mekân tasarımı eğitiminde ölçek kavramının ve de kapsamının ne olduğuna ilişkin teorik sorgulamaların ihmal edildiği; insan vücudunun tasarlanan şey’le birlikte bir ölçek hissi oluşturabilme yeteneği sağladığı düşüncesinin hakim düşünce olarak kabul edildiği; ölçek kavramının neredeyse sadece ergonomiyle ilişkili hale getirildiği farkedilmektedir.

dir. Bu doğrultuda ele alınan çalışma, ölçek kavramının gerçekte ne olduğunun sorgulanmasına yönelik bir ereve - bir sorgulama ortamı yaratma yönünde değerlendirilmeyi beklemektedir.

SONUÇ

Mekan tasarlama eyleminin önemli öğelerinden biri olan ölçek kavramının anlayış ve ele alınış biçiminin günümüzde hızlı bir değişime uğradığı görülmektedir. Bu değişimin; ölçek kavramının çevre, mekan, kullanıcı ilişkisinin giderek azaldığı günümüz dünyasında “yok yerler” yaratılmasına ortam ve olanak hazırlayan unsurlar arasına girmesine sebep olduğu gözlenmektedir.

Bu durumun temelde mekan tasarımında ölçek kavramının, insan-doğal/yapılı çevre arasındaki yaşamsal-çevresel ilişkileri belirleyen bağlamdan kopuk, sayısal verilerle değerlendirilmekten kaynaklandığı görülmektedir. Ölçek kavramının sadece insan vücudundan elde edilen niceliksel verilerle değerlendirilmemesi gerekliliğini ortaya koyan bu gerçeklik, küresel ölçekte bir salgın halinde hızla yayılan mekânsal-yaşamsal sorunların kaynağının tespit edilerek ortadan kaldırılmasında önemli bir başlangıç noktası olarak görülmektedir.

Oysa ki ölçek kavramı, özü gereği sadece görünür olana yönelik somut, sayısal, ampirik veriler ve değerlendirmeler içermemektedir. Ölçek kavramının temelde; insan ile dünya arasındaki ilişkinin nitelik yönünde belirlenmesinde; bu doğrultuda soyut-somut, nicel-nitel verilerin bir araya getirilmesinde, tasarımcıyı bütünlük ve de ilişkisel bir kavrayışa ve yaklaşıma yönlendiren bir çerçeve sunduğu bilinmelidir.

Bu çerçevenin tekrar hatırlanarak, ortaya konulması, günümüzün küresel-modern-kapitalist dünyasında açığa çıkan Yok-Yerlere yönelik eleştirel bilginin üretilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çabanın aynı zamanda tasarım kavramının ve de mekan tasarlama eyleminin gerçekte ana ediminin ne olduğunun hatırlanması ve anlaşılmasının da önünü açacağına inanılmaktadır.

Bu edimle ele alınan çalışmada ilk olarak günümüzün değişen ve giderek tekil, tikel ve de baskın hale gelen, niceliksel değerleriyle açığa çıkan ölçek anlayışının gerçekte ve bütünde ne olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Burada bu anlayışın sonuç ürünlerinin, içerisinde yaşadığımız dünyada Yok-Yerler olarak tanımlanan mekânsal oluşumlar yaratılmasına katkıda bulunduğu dikkat çekilmesi hedeflenmiştir.

Temelde fiziksel çevrede olumlu yönde yaşanacak değişimin ilk adımının düşüncede ve tasarlama eyleminin ele alınışında yaşanacak değişim yoluyla gerçekleşebileceği inancıyla, ölçek kavramı ve yersiz mekanlar birer sorgulama alanı olarak değerlendirilmiştir. Sonuçta “Ölçek” kavramının kapsamına ilişkin elde edilen verilerin ve gerçekleştirilen sorgulamaların, mekân tasarlama eylemi içinde yeralan kişiler için eleştirel bir düşünme ortamı yaratması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Ambrose, G., Harris, P., & Stone, S. (2010). *Görsel Mimarlık Sözlüğü* (çev: Neslihan Işık). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Auge, M. (1997). *Yer-Olmayanlar* (çev: Turhan Ilgaz). İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Auge, M. (2016). *Yok-Yerler*. İstanbul: Daimon Yayınları.
- Bauman, Z. (2010). *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları* (çev: Abdullah Yılmaz) (3. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bala, H. A. (2008, Haziran 20). *Boyutpedia*. Kasım 22, 2016 tarihinde www.boyutpedia.com: <http://www.boyutpedia.com/1613/69627/mimarlikta-non-lieu-kavrami-ve-terminal-adresinden-alindi>
- Burger, O., & Todd, L. C. (2006). *Grain, Extent, and Intensity: The Components of Scale in Archaeological Survey*. In G. Lock, & B. L. Molyneaux, *Confronting Scale in Archaeology: Issues of Theory and Practice* (pp. 235-255). New York: Springer.
- Ching, F. D. (2002). *Mimarlık: Biçim, Mekân ve Düzen* (çev: Sevgi Lökçe). İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Ching, F. D. (2003). *Mimarlık ve Sanatta Yaratıcı Bir Süreç* (çev: Çelen Birkan). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Ching, F. D. (2004). *İç Mekân Tasarımı* (çev: Belgin Elçioğlu). İstanbul : Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Dodsworth, S. (2012). *İç Mekân Tasarımının Temelleri* (Çeviri: Neslihan Işık). Literatür Yayıncılık.
- Gibson, C., Ostrom, E., & Toh-Kyeong, A. (1998). *Scaling Issues in the Social Sciences*. Germany: International Human Dimensions Programme on Global Environmental Change.
- Hasol, D. (2005). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* 9. Baskı. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Huntington, Samuel P. (2004). *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*. Çevirenler: Mehmet Turhan, Y. Z. Cem Soydemir. Okyanus yayını, İstanbul.
- Jones, K. T. (1998). *Scale as Epistemology*. *Political Geography*, 25-28.
- Jones, L. M. (2014). *Beginnings of Interior Environments*. (11. baskı). New Jersey: Pearson.
- Kandemir, Ö. (2011). *Küreselleşen Dünyayı Temsil Eden "Yersiz Mekânlar"a Eleştirel Bir Yaklaşım*. *Yapı*, 40-43.
- Lahoud, A. (2012). *The Problem of Scale: The City, the Territory, the Planetary*. London.
- Lefebvre, H. (2016). *Mekânın Üretimi*. Çev. Işık Ergüden. Sel Yayıncılık. İstanbul.
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. The Technology Press & Harvard University Press, Cambridge.
- Moore, A. (2008). *Rethinking scale as a geographical category: from analysis to practice*. *Progress in Human Geography*, 32 (2), 203-225.
- Norberg-Schulz, C. (1980) *Genius Loci, towards a phenomenology of architecture*. New York: Rizzoli International Publications, INC.
- Petzet, M. (2009). *Genius Loci- the spirit of monuments and sites, Conserving the authentic, essays in honour of Jukka Jokilehto*. ICCROM Conservation Studies, 10, 63-68.
- Pile, J. (2004). *Interior Design* (4. Baskı). New York: Pearson Prentice Hall.
- Ritzer, G. (2011). *Toplumun McDonaldlaştırılması* (çev. Şen Süer Kaya). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rosenau, Paulline Marie, *Post-Modernizm ve Toplum Bilimleri*. Çeviren: Birkan Tuncay. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998.
- Roth, L. M. (2006). *Mimarlığın Öyküsü* (çev: Ergün Akça). İstanbul: Kocabalçı Yayınevi.
- Sengupta, M. (2016). *Non-place, Dispossession, and the 2010 Commonwealth Games: An Urban Transformation Analyzed*. *City, Culture and Society*, 7, 259-266.
- Sevim, B. A. (2010). *Walter Benjamin'in kavramlarıyla kültür endüstrisi: "aura", "öykü Anlatıcısı" ve "flâneur"*. *The Journal of International Social Research*, 3 (11), 509-516.
- Shields, R. (2003). *Globalisation- entangled places, interface buildings generic design*. *Buildings, Culture & Environment Informing Local & Global Practices*. Blackwell Publishing, p.p. 18-36.
- Sözen, M., & Tanyeli, U. (2011). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Touraine, Alain, Modernliğin Eleştirisi. İngilizceden çeviren: Hülya Tufan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.

Tuan, Y.-F. (1979). Space and Place: Humanistic Perspective. In S. Gale, & G. Olsson (Eds.), Philosophy in Geography (pp. 387-427). Holand: D. Reidel Publishing Company.

Unwin, S. (1997) Analysing Architecture. Routledge, New York.

Urry, J. (1998). Mekânları Tüketmek. Ayrıntı Yayıncılık.

Yırtıcı, H. (2009). Çağdaş Kapitalizmin Mekânsal Örgütlenmesi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Weber, R., & Vosskoetter, S. (2008). The Concept Of Scale In Architecture— Three Empirical Studies . Empirical Studies Of The Arts , 26 (2), 219-246.

Worthington, J. (1998b). Postscript: conservation through development. Context: new buildings in historic settings. (Ed: J. Warren, J. Worthington and S. Taylor). London: Architectural Press. Ss. 175-179.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Unwin, S. (1997), s.34.

Görsel 2. <http://vardehaugen.no/real-scale-drawings>

Görsel 3. <http://www.jacques-garnier.com/non-places/>